

УДК 821.161.2-31.091 Гай-Головка
DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2025.4.10>

ПОВІСТЬ «ІМ ДЗВОНИ НЕ ДЗВОНИЛИ» ОЛЕКСИ ГАЙ-ГОЛОВКА: ІМАГОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Журба Світлана Степанівна,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та зарубіжної літератур
Криворізького державного педагогічного університету
ORCID ID: 0000-0002-6090-7742

Статтю присвячено імагологічному дискурсу повісті українського діаспорного письменника Олекси Гай-Головка «Ім дзвони не дзвонили». Художня інтерпретація буття людини в тоталітарному суспільстві дозволила письменнику зобразити трагедію українського селянства, вимирання мешканців сіл під час Голодомору 1932–1933 років. Акцентовано на збереженні й дотриманні загальнолюдських та християнських цінностей, традицій, моралі, що є основою української душі, яка не приймає чуже – більшовицьке. Вказано, що у творі нав'язування ідей радянською владою приводить до руйнування побуту селян, релігійних основ. Насильницьке насадження Чужого стає причиною знищення Свого, рідного: села Світле, Вишеньки із споконвічними традиціями перетворилися на пустку. З'ясовано, що концепт «чужий» вживається у значенні ворожий, зловійний, загрозливий.

Засвоєння споконвічного культурного коду українців відбувається через збереження сакральних національних стереотипів (Свого) та відмежування від советського (Чужого). Зазначено, що проєктуючи на тогочасну дійсність біблійні мотиви, письменник органічно вписує їх у сюжетну канву твору. Через образи з Святого Письма (раю – пекла, Каїна й Авеля), Заповіді Божі автор віддзеркалює трагедію українського селянства. Образи українських селян, священника постають особистостями, що шанують традиції, загальноприйняті норми моралі, зберігають силу духу в час трагічних подій. Документальна основа твору та автобіографічний досвід (прототипами персонажів повісті стала родина письменника) акумульовано через біблійні істини, духовну енергію слова Божого, філософію буття українського народу. Текстова присутність образів розгортається в імагологічному аспекті «своє/чуже», власне українське і нав'язане владою.

Ключові слова: імагологія, «свій», «чужий», національний образ, біблійні образи, християнські цінності, Голодомор, Олекса Гай-Головка.

Zhurba Svitlana. The story “For Them Bells did not Toll” Oleksa Hai-Holovko: Imagological aspect

The article is devoted to the imagological discourse of the story of the Ukrainian diaspora writer Oleksa Hai-Holovka “For Them Bells did not Toll”. The artistic interpretation of human being in a totalitarian society allowed the writer to depict the tragedy of the Ukrainian peasantry, the extinction of villagers during the Holodomor of 1932-1933. It is emphasized on the preservation and observance of universal and Christian values, traditions, morality, which is the basis of the Ukrainian soul, which does not accept alien – Bolshevik. It is stated that in the work of imposing ideas by the Soviet authorities leads to the destruction of the life of peasants, religious foundations. The violent planting of another is the reason for the destruction of their own, the native: the villages of Svitle, the cherries with the original traditions have become a wasteland. The inhabitants of the light are divided into two camps according to their outlook: the priest and the peasants supporting it and the Komsomol, the Bolshevik servants. It is found that the concept of “alien” is used in the sense of hostile, evil, threatening.

It is stated that by projected reality biblical motives, the writer organically enters them into the plot canvas of the work. Due to the images of Scripture (Paradise – Hell, Cain and Abel), the commandments of God's commandments reflect the tragedy of the Ukrainian peasantry. The images of Ukrainian peasants, the priest are persons who honors traditions, generally accepted norms of morality, retain the power of the spirit in the time of tragic events. The documentary basis of the work and autobiographical experience (prototypes of

the characters of the story became accumulated through the biblical truths, the spiritual energy of the Word of God, the philosophy of being the Ukrainian people. The textual presence of refinement is unfolded in the imagological aspect of "own" and "foreign", actually Ukrainian and imposed by the authorities.

Key words: *imagology, "own", "foreign", national image, biblical images, christian values, Holodomor, Oleksa Hai-Holovko.*

Вступ. Національний образ у художньому тексті є структурою, що презентує зображення традицій та звичаїв, побуту, мовлення, релігійний світогляд, ставлення до історичних подій, віддзеркалює сприйняття *Іншого/Чужого*. Концепт *Чужий* в імагологічному аспекті в прозі діаспори трактується від сприймання «не-свого» до загрозливого, ворожого, зловіщого та оцінки представників радянської влади. Провідна роль у збереженні національних традицій належить творам, у яких актуалізується онтологічне буття українського народу. Художня рецепція трагічних сторінок історії українського народу, екзистенція людського буття в часи тоталітарного режиму, фізичне винищення українців під час Голодомору 1932–1933 років знайшли відображення у творах Василя Барки, Олекси Гай-Головка, Докії Гуменної, Олени Звичайної, Ольги Мак, Корнила Ластівки, Тодося Осьмачки, Уласа Самчука, Василя Чапленка, Іванни Чорнобривець та ін. Письменники діаспори розкривають внутрішній стан людини в період національної катастрофи, звертаються до ситуації апокаліптичного переживання історії, коли нівелюються засади людяності, що демаскували аморальність радянського тоталітарного режиму. Через опозицію «добро – зло», «своє – чуже», «правда – кривда» Олекса Гай-Головка в повісті «Їм дзвони не дзвонили» змалював родину священника, життя мешканців кількох українських сіл, органічно поєднав переживання людини, яка не піддається впливу тоталітарного режиму з натуралістичним відтворенням картин самого голоду. У творі письменник зобразив реалії життя українців, зміну їх становища, вплив ідеології, негативні образи представників більшовицької влади і знищення ними духовних устоїв, використовуючи опозицію *Свій* (власне український) та *Чужий* (чужорідний, загрозливий для життя).

Увага літературознавців до творчості Олекси Гай-Головка засвідчена науковими працями, в яких окреслено жанрово-стильові особливості творів письменника (Л. Каплична «Художньо-документальна проза Олекси

Гай-Головка: проблематика і жанрова специфіка»), художньо-історіософський вимір прози (В. Мацько «Українська еміграційна проза ХХ століття», П. Сорока «Літературно-творчий шлях Олекси Гай-Головка»), синтез художнього й автобіографічного досвідів (Л. Каплична «Епістолярій О. Гай-Головка як реконструкція біографії письменника»), тему тоталітарних репресій та Голодомору в епіці (Н. Тимошук «Антитоталітарний дискурс української прози ХХ століття: проблематика голодомору та особливості її художньої реалізації»), духовний світ героїв повістей та романів (Н. Швець «Морально-етична проблематика у творчості Олекси Гай-Головка»). Проте широке коло питань залишається невисвітленим, зокрема, рецепція національних, культурних, релігійних стереотипів у повісті «Їм дзвони не дзвонили» Олекси Гай-Головка з погляду імагології.

Мета статті – проаналізувати імагологічний дискурс повісті Олекси Гай-Головка «Їм дзвони не дзвонили»; окреслити рецепцію сприйняття *Іншого (Чужого)* через призму національного, культурного, релігійного компонентів; дослідити інтерпретацію біблійних образів та мотивів в контексті твору.

Результати. Наративізуючи травми українського суспільства, письменники діаспори перепрочитують історію, роблять зріз суспільно-політичного життя в Україні 1920–1930-х років, акцентують увагу на соціальних утисках, колективізації, голоді, репресіях, вимушеній еміграції. Взаємодія документального зображення історичної доби із художнім (авторські відступи, пейзажі, портрети, вставні епізоди) дала можливість висвітлити трагічні події у творах про Голодомор. Виживання Олекси Гай-Головка в безхлібному Харкові, розповіді співгромадян про перебіг та масштабні жертви Голодомору 1932–1933 років лягли в основу спогадів «Смертельною дорогою» (1979) та повісті «Їм дзвони не дзвонили» (1985–1986). Автобіографічність твору прочитується крізь особисту історію письменника, адже батьківська родина переживала голод. Він сам

брав участь у т. зв. «посівній кампанії» села Кобзівка Новопавлівської сільради Харківської області, а насправді це було вивезення з селянських хат померлих взимку та навесні 1933 року. Батько письменника Нестор Никифорович Головка, сестри та брати стали прототипами героїв повісті «Ім дзвони не дзвонили» – отця Никифора, паніматки Лукії, Бориса, Мотрі, Олесі, Ликери. Рідне село Вікнини (нині Гайворонської територіальної громади Голованівського району Кіровоградської області) представлено в повісті як Світле та є уособленням трагедії українських сіл у час Голодомору. Спогади письменника про тоталітарну (радянську) дійсність стали основою (авто)біографічного наративу повісті, «суб'єктивним (пере)осмисленням минулого (індивідуального й колективного)» [1, с. 3].

Художня картина змалювання страшної трагедії в українській історії означена в підзаголовку твору: «Події великого голоду в 1932–1933 роках в Україні, здійсненого терором під союсько-російською окупацією» [2, с. 4]. Ключем до ідейного спрямування повісті виступає епіграф – авторська поезія «На українському цвинтарі»: *«Червона метелиця... / Зойк голосіння / Пронизують ранки криваво-густі. / Стою на скорботній моїй Україні, / Розп'ятій Москвою на чеснім хресті. / Довкола могили, могили, могили, / В могилах Вкраїна нещасна моя, / О доле святая, подай мені сили, / Щоб міг досказати неказане я / Вогненнеє слово, що серце стискає, / Бо падаєм, гинемо в лютій тюрмі. / Рятунку ж немає, немає, немає, / А вийти із пекла не можем самі»* [2, с. 6]. Заголовок та епіграф повісті акумулюють ідейний зміст, увиразнюють смислові лакуни тексту, через які автор розкриває правду про радянську владу з її облудними гаслами, звинувачує тоталітарну систему в нищенні нації. Більшовицькі ідеї для українців асоціюються з несправедливістю, жорстокістю з боку представників чужого народу (російського) й своїх перевертнів. Автор акцентує увагу на варварському злочині проти людства, скоєному тоталітарним режимом: *«вороги нищать наших людей убивствами, вивозами, а тепер голодом...»* за те, *«щоб не було загрози відокремитися нам від Москвицини..., щоб уцілілим нашим людям від голоду перестати думати про волю, свою*

незалежну державу й стати згідливими московськими рабами» [2, с. 192]. Письменник зображує художній простір декількох українських сіл, документує злочини більшовизму, «наголошує на упокоренні селян голодом, винищенні незгідливих розстрілами й засланнями, навішуванні ярликів “ворога народу”, примусові до рабської праці в колгоспах за трудовні» [3, с. 6]. Сутність встановлення більшовицької влади полягала в насильницькому способі залучення селян до колгоспів: *«Коли московські комуністи зрадливо схопили Україну і встановили в ній советську владу, то цих людей назвали бідняками і втягнули їх до створеного ними Комітету Незаможних Селян»* [2, с. 23]. Причини трагедії селяни вбачають у «розкуркуленні», створенні колгоспів, які стали для них «советською панщиною», чужим способом життя і праці. До цієї проблеми зверталася в повістях «Миргородський ярмарок» Олена Звичайна, «Каміння під косою» Ольга Мак.

Олекса Гай-Головка з достовірною точністю змальовує дійсність, показує сутність нової більшовицької влади, зокрема у виконанні плану хлібоздачі. У жахливих умовах змушені виживати ті, хто до приходу більшовиків мали стабільність, займали певне становище в суспільстві, але нова влада міцно взяла їх у «свої обійми». Голод не знищив прагнення людини до життя, а лише укріпив силу волі в життєвих випробуваннях: *«Наші люди не хочуть працювати на советській паницині – усі чекають своєї влади, волі й ладу в себе вдома. Кацати хочуть нас зламати, щоб ми забули хто ми, стали кацанами й працювали на них»* [2, с. 13]. Священник Никифор та його син Борис усвідомлюють вимір трагедії, розуміють, що більшовики *«хочуть знищити всю нашу націю»* [2, с. 98]. Чуже марковано як московське, реалізовано через зовнішню загрозу, адже від москви ніколи в Україну не приходило (актуально і для нашого часу) нічого доброго. Українці пам'ятають що є нащадками козаків, які завжди були вільними, але *«...москалі затіяли покарати нас голодом за нашу козацьку гордість, за невпинну боротьбу з ними, за нашу волю в нашій хаті, за незгаслий опір московському рабству, яке назвали колгоспами»* [2, с. 19]. Так говорить про сутність советської влади сусід отця Никифора – Іван Антоненко, по-вуличному Буржуй. Автор

наголошує, що та сила й віра, яка в наших предків вибудовувалася, кристалізувалася поколіннями, тепер заморена голодом.

З приходом советської влади в селі Світлому утворено колгосп «Заможне життя». Іронічне маркування назви господарства розкрито через впроваджувану політику, прізвища очільників господарства, несамовитих комсомольців, *«найнебезпечніших в селі вистужеників»* – Яші Задова, Петра Вареника, Степана Хвалебного, Семена Баранюка, що походили *«із зlodійських родин, не любили й не хотіли працювати»* [2, с. 23]. Місцеві керівники сліпо підтримують директиви центрального комітету партії та її вождя: *«за невиконання колгоспниками й індусами (індивідуальними господарями – С. Ж.) плану хлібоздачі державі..., за постійне навмисне ухилення від праці в колгоспах і за плекання в українських душах буржуазно-соціалістичного сепаратизму – викачати в усіх ворожих боржників держави всі харчові припаси»* [2, с. 28]. У 1932 році почав діяти «закон п'яти колосків», що передбачав судову репресію за розкрадання колгоспного майна й став передвісником Голодомору.

У повісті письменник розкриває жахливі картини голоду, змальовує «апокаліптичні сцени пограбування селян “червоними”», що несумісні з людяністю, мораллю, маркують ментальну ознаку насильників та злочинців, їхнє тоталітарне мислення [3, с. 108]. Поряд з цим, наголошено на морально-етичних проблемах, чесності, дотриманні християнських та загальнолюдських цінностей українцями. Борис, син священника (прототипом був молодший брат письменника – Борис Головка), сімнадцятилітній підліток, вольовий, рішучий, із чіткою позицією, допомагає селянам зберегти збіжжя під час обшуків. Його родина, як і тисячі інших, змушена шукати притулок у сусідів, родичів, оскільки їх будинок конфіскували для потреб держави. Обставини впливають на формування особистості, світогляду, внутрішнього світу Бориса. Він на власні очі бачив «розкуркулення», коли забирали останню зернину і, навіть, виймали з печі горщики з їжею. Описуючи злочини советської влади, письменник показав її справжню сутність, адже повість була перекладена англійською в 1993 році і стала відома світовій спільноті.

Жителі села Світле поділені на два табори: «ми – вони», «свої – чужі». Селяни в більшості добродішні, поважають інших, відгукуються на горе односельчан: Зайчиха дає прихисток у своїй невеликій хатині родині священника; баба Юстина приймає й опікується сиротою Ганнусею; бригадир колгоспу Наум Черногуз наповнює кишені Бориса зерном; Мартин Квітковський радить Борису підкрастися до комори Грицька Крука і пожитися відібраним у селян збіжжям тощо. Син священника теж віддячує односельцям, повідомляючи про вилучення («викачку») хліба, радить приховати частину запасів. Табір «чужих» представляють комсомольці та комнезамівці, прислужники більшовицької верхівки, *«ті, що діставали харчеві картки»* [2, с. 195] – це Григорій і Ніфонт Круки, Петро Вареник, Степан Хвалебний, Яша Задов, Семен Баранюк, Мина Царевич, голова сільради Ясько Хлистун, секретар Владко Вухатий, голова колгоспу Клим Холод. Посланці кремля – уповноважений ГПУ Давид Резнік, секретар райпарткому Льонька Волков (в селах його називали Вовкодав), прикриваючись революційною доцільністю, творять злочини, зневажають місцевих посадовців. Росіяни-окупанти гнівно поводяться з місцевими жителями, патологічно ненавидять українців, знищують культуру, виселяють у Сибір. П. Сорока слушно зауважує, що письменник, виписуючи в повісті «чужих», «ніби вихоплює прожектором окремі типи з величезної “ротонди душогубців”» і розвінчує їхню злочинну діяльність [4, с. 103]. Людиноненависницька поведінка цих персонажів – це аморальність, беззаконня, «зримо індивідуалізовані, подаються в дії, розкриваються у злочинних вчинках» [4, с. 103–104]. Олекса Гай-Головка устами жителів сіл Світлого, Вишеньок, Хмарівки, В'язівки вказує на приниження народу, утиски, знущання «червоних бригад». Селяни виступають проти місцевої більшовицької влади, здійснюють поодинокі акти помсти – вбивають своїх кривдників, зокрема московського душогуба Льоньку Волкова. Радянська влада для мешканців українських сіл є ворожою, адже, як стверджує І. Куций: «“Інший”/“чужий” часто сприймається як “ворожий”, і тоді усі його прояви інтерпретуються як “позакультурні”, “варварські”, “дикі” небезпечні та негативні. Ситуація взаємин “свого” і “чужого”

пронизана метафориною протистояння чи боротьби» [5, с. 242]. Третя частина мешканців Світлого – це ті, хто повірив владі, записався в колгосп або з комуністами грабував людей, став жертвою пропаганди – баба Юстина, Степан Хвалебний, Петро Вареник, Іларіон Дудар, Мина Царевич. Опозиція *Свого/Чужого* аналізується в процесі сприйняття різними спільнотами одна одною, сприйняття культурних, релігійних, соціальних стереотипів, що відіграють важливу роль у масовій свідомості.

Для імагології особливий інтерес мають національні традиції, вічні мотиви, переосмислені архетипи, етнообрази в «різномісних відношеннях (Я – інший, свій – чужий), їх генеза, встановлення ролі та місця в історії національних та світової літератур, взаємозв'язку із соціальною дійсністю» [6, с. 412]. Художня інтерпретація релігійно-християнських образів і мотивів у просторі повісті дозволяють прочитати твір відповідно біблійних істин та філософії буття українського народу. Радянська влада зруйнувала цілісність нації, для якої християнські цінності, слово Боже мали сакральне значення. Символічне звучання назви твору увиразнює «трагедію “покараного” голодом покоління українців і панорамно описує інші вияви геноцидної політики окупаційного радянського режиму щодо нації» [3, с. 101]. В Україні зазвичай церковні дзвони асоціюються з сповіщенням про певну подію: службу Богу в церкві, вінчання молодих, похорон тощо. У період поширення радянської влади й атеїстичної пропаганди, дзвони знімали з церкви та вивозили з села, тому не дзвонили. Атеїстична пропаганда призводила до ліквідації і заборони церкви, відтак – відспівати й провести християнський обряд поховання було нікому, а померлих часто збирали і закопували в одну яму-могилу. Образ світла/темряви простежується через зображення села до Голодомору і під час: *«Загальний голод перетворив квітуче Світле в джунглі»* [2, с. 202]; *«Зробили з дня ніч! Перетворили наше соняшне Світле на непроглядне Темне! Чи на довго?...»* [2, с. 208]. Світло берегли християни, які щиро молилися, допомагали ближнім, вболівали за долю страдників – це отець Никифор, паніматка Лукія, Борис, Костура, Кондриха та інші.

Структуралізація світу на *Свій і Чужий* життєпростір, культуру, форми існування є способом людського мислення. Ідея важливості духовної енергії слова, сили людського духу в світі катаклізмів акумульована в повісті через молитви вірян. Навіть в час атеїстичної пропаганди, селяни збираються і слухають проповіді священника. Олекса Гай-Головко створюючи образ отця Никифора за батьковим прототипом, змальовує його як морального авторитета для селян та родини. Він є духовною опорою для вірян, відповідно його підтримують, звертаються за порадою, діляться з ним останнім шматком хліба в час Голодомору: *«То ж наш божий чоловік вже не ходить до людей, а люди ходять до нього. Ходять ті, що ще не дуже опухли з голоду й моляться на колінах з ним у нього в дворі»* [2, с. 191]. Рятуючи себе і родину від більшовицької сваволі, священник перебирається до рідних у село Вишеньки, де підтримує його мешканців, молиться з ними підпільно в лісі, в полі, на колінах випрошуючи у Всевишнього життєвої сили пережити страшні часи: *«в глибині душі сподівалися, що завтра стане якась Боже чудо. В такі хвилини зі стогоном і благанням вони падали обличчям ниць і натхненно молилися. Над ними стояла їхня скорбна матір з піднесеними до неба руками...»* [2, с. 207]. Письменник устами отця Никифора наголошує, що треба кріпити серця й дух у протистоянні злу, що несе чужа для українців ідеологія.

Трансформуючи в художній текст історичні події, автор апелює до Біблії. Для християн Бог є найвищою силою, що керує долями людей, опікується своїми дітьми, є отцем усього. Дотримання Божих заповідей для українських селян у повсякденному житті є основою християнської моралі. Через радянську політику світоглядна парадигма зазнала спотворення, але більшість вірян впевнена, що *«нас розлучають з церквою, але з Богом не розлучать»* [2, с. 38]. Десакралізація приводить до духовного збідніння, відповідно порушення морально-етичних та християнських цінностей. *«Не вбивай»* – звучить одна із заповідей Закону Божого, що забороняє умертвіння людини за будь-яких обставин. Звірства советських партійців спрямовані на духовне та фізичне знищення людей. Комнезамівці не тільки забирають збіжжя, прирікаючи селян на голодну

смерть, але й вбивають інакомислячих, тих, хто не підкоряється їх законам, *«хто піднесе руку проти закриття церкви, то того гепоушники схоплять уночі й вивезуть на убій, як це було два роки тому під час введення комуністичної паницини»* [2, с. 48]. Образ Чужого життєпростору несе навантаження загрозливого, ворожого. Партійних активістів мешканці Світлого не випадково називають «сатанистами», адже образ Сатани пов'язаний із символом могутності і свободи в ідеології поклоніння злу. Офіційним символом церкви Сатани є знак Бафомета – перевернута (двома променями вгору) п'ятикутна зірка на чорному фоні. Пентаграма як один із символів християнства через використання її різними сектами, суспільно-політичними рухами, в т.ч. соціалістами і комуністами, вважається безбожницьким атрибутом. Більшовики культивували зірку, зробили її символом радянської епохи, використовуючи як нагрудний знак, новорічну іграшку-верхівку, знак на обеліску тощо. Значення цієї емблеми пояснювали як визволення від рабства, війни, проте виявилось з точністю до навпаки – з цим знаком йшли «звільняти» від хліба в 1932–1933 роках.

Пошана до майнових прав інших людей та держави детермінована заповіддю «Не кради». Безпосереднє позбавлення власності іншого у творі відтворено через декларовані партією декрети по хлібоздачі в 1932–1933 роках, викачування різного збіжжя, навіть збиранні шкір собак і котів з кожного двору. Несвоєчасна сплата селянами податків карається представниками влади: *«советські собачники»* грабують людей, *«Ходять з хати до хати й забирають усе. Чисто все, що може людина їсти. ...Тих, хто не пускали грабіжників у хату, вбили або відвезли у В'язівку»* [2, с. 94]. У Біблії сказано про шанування дітьми своїх батьків, повагу, піклування про них. Борис піклується про матір та сестер, відвідує в сусідньому селі батька, бабусю. Важливим для Бориса є батьківське благословення на шлюб. Культурна традиція українців заснована на збереженні *Свого*, поза яким вони не мислять свого існування; відмежування та непотрібність Чужого, існування якого не є природним.

Акцентуючи увагу на християнських цінностях, національних традиціях, які знищу-

ються з приходом радянської влади, автор моделює через біблійні образи раю і пекла – щасливе життя до Голодомору й виживання в час знищення селянства. Художня інтерпретація біблійної історії про Каїна та Авеля в повісті «Їм дзвони не дзвонили» відтворена через політику знищення українських селян політичними перевертнями (яничарами), часто рідними людьми або односельчанами. Грицько Крук не допомагає своїй рідній сестрі, племінникам і вони помирають з голоду. Письменник втілює смисложиттєве питання про наявність людської свободи та божественну справедливість. Авторське трактування біблійних образів не відображає канонічних церковних текстів, через що розуміння Святого Письма зазнає розширення. Філософські судження письменника впливали із логіки морального імперативу й ґрунтувалися на історичних та етичних переконаннях перемоги правди, добра, справедливості.

Висновки. У повісті «Їм дзвони не дзвонили» дихотомія *Свій/Чужий* репрезентована через відображення трагічної сторінки в історії українського народу – Голодомору 1932–1933 років. Висвітлення драматичних подій увиразнюється візуалізацією загрози з боку Чужої для українців советської влади. Письменник поряд із фізичним знищенням селян, вказує на ліквідацію радянською владою релігії, споконвічних християнських традицій, що були основою буття нашого народу. Алюзійно відсилаючи до Біблії, митець акцентує на збереженні *Свого* (християнських та загальнолюдських цінностей) та несприйнятті Чужого (советського). Пересмислюючи біблійно-християнські мотиви, автор у творі проводить паралелі між Святим Письмом та дійсністю, показує трагізм долі власної родини, всього українського народу в тоталітарному суспільстві, реалізує художню ідею єднання Всевишнього та християнина. Виявлення Чужого проходить через призму бачення *Свого* (власних культурних цінностей), детерміновано ретрансляцією в літературному образі національних, релігійних, соціальних стереотипів.

Дослідження малої прози, повістей та романів Олекси Гай-Головка залишається предметом подальшої дослідницької роботи і видається перспективним з погляду наратології.

Література:

1. Василенко В. Сповідь жертви й інтонація помсти: голод, терор і письмо. *Слово і час*. 2019. № 6. С. 3–18.
2. Гай-Головка О. Їм дзвони не дзвонили : Події великого голоду в 1932-33 роках в Україні, здійсненого терором під совєтсько-російською окупацією. Вінніпег : Тризуб, 1987. 215 с.
3. Каплична Л. Художньо-документальна проза Олекси Гай-Головка: проблематика і жанрова специфіка : дис. ... доктора філософії за спеціальністю 035 «Філологія» (03 – Гуманітарні науки). Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський, 2024. 205 с.
4. Сорока П. Літературно-творчий шлях Олекси Гай-Головка : монографія. Тернопіль, 1997. 144 с.
5. Куций І. Імагологія як стратегія дослідження цивілізаційних образів в українській історіографії. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія : Історія. 2014. Вип. 2, ч. 1. С. 240–247.
6. Літературознавча енциклопедія : У 2 т. / авт.-уклад. Ю. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. 608 с.

References:

1. Vasylenko, V. (2019). Spovid zhertvy y intonatsiia pomsty: holod, teror i pysmo [Victim confession and revenge intonation: famine, terror and writing]. *Slovo i chas*, 6, 3–18.. [in Ukrainian].
2. Hai-Holovko, O. (1987). Yim dzvony ne dzvonyly: Podii velykoho holodu v 1932-33 rokakh v Ukraini, zdiisnenoho terorom pid sovietsko-rosiiskoiu okupatsiiei [For Them Bells did not Toll: the events of the great famine in 1932-33 in Ukraine, carried out by terror under the Soviet-Russian occupation]. Vinnipeh: Tryzub.. [in Ukrainian].
3. Kaplychna, L. (2024). Khudozhno-dokumentalna proza Oleksy Hai-Holovka: problematyka i zhanrova spetsyfika [Documentary fictional prose by Oleksa Hai-Holovko: problems and genre specifics]: dys. ... doktora filosofii za spetsialnistiu 035 «Filolohiia» (03 – Humanitarni nauky). Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka, Kamianets-Podilskyi.. [in Ukrainian].
4. Soroka, P. (1997). Literaturno-tvorchyi shliakh Oleksy Hai-Holovka [Oleksa Hai-Holovko's literary and creative path]. Ternopil.. [in Ukrainian].
5. Kutsyi, I. (2014). Imaholohiia yak stratehiia doslidzhennia tsyvilizatsiinykh obraziv v ukrainskii istoriografii [Imagology as a strategy of studying civilization images in Ukrainian historiography]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriia: Istoriia*, 2, ch. 1, 240–247.. [in Ukrainian].
6. Literaturoznavcha entsyklopediia: U 2 t. (2007) [Literary Encyclopedia] / avt.-uklad. Yu. Kovaliv. Kyiv: VTs «Akademii», 1.. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.08.2025

Стаття прийнята 05.09.2025

Статтю опубліковано 27.10.2025